

Lenka HACHLINCOVÁ

Písmo a obraz v českém a slovenském umění v padesátých a šedesátých letech 20. století

Disertační práce

Ústav pro dějiny umění FF UK

Vztah písma a obrazu v moderním vizuálním umění je téma asi vcelku standardní, avšak práce Lenky Hachlincové k němu hledá vlastní a zjevně i originální přístup. Nejde totiž jen o tom, že se změnil kontext (do hry vstupuje „visual turn“) a že autorka celý problém zasazuje do širšího kulturního a sociálního kontextu, nýbrž o to, že zkoumá samu motivaci tvorby obrazů, v nichž obrazový moment a prvky grafismu nějak (různě) spolupracují, to jest že identifikuje to, co označuje jako *aktivátory* této tvorby, jimiž je výtvarné umění uvedeno do souvislosti s realitou moderní civilizace. Aktivátor je v jejím pojetí „jev, jehož působením dochází k narušování vztahů mezi znaky ... a aktivuje umělcovu potřebu reakce“ (s. 12). Na obecné rovině je toto narušení vztahů mezi znaky podmíněno reflexí na jazyk jako systém, která začíná strukturalismem a ústí do dekonstrukce: paradoxně pak tato reflexe vede k osvobození ne-systémových rozměrů jazyka (konotace, hra označujících, oslabení denotační funkce znaku), odhaluje samu materialitu jazyka a její svébytnost (estetická autonomie signifikantu), avšak na druhé straně se takto otevírá i pole pro ideologickou manipulaci se znaky a pro různé způsoby zneužívání kódů (první dva aktivátory). Umělecká tvorba musí rovněž reagovat na informační explozi (arnheimovské „visual thinking“) a na zásadní ohrožení vztahu mezi jazykem a realitou (druhé dva aktivátory).

Tomuto výchozímu zmapování problému pak odpovídá i (velmi přehledná) struktura práce (protagonisté i ti, kdo na „mezipozici“); jejím přínosem je to, že se nemusí orientovat podle zavedených uměleckých směrů ve zkoumaném období, nýbrž že prochází napříč, což například znamená, že dominantou není konceptuální umění, že zahrnuje i lettrismus v literatuře, a může tak zkoumat vztah písma a obrazu jakoby i z druhé strany. A právě tento příčný řez různými výtvarnými postupy dovozuje naznačit, že zkoumáním takto osvobozeného slova (či grafismu) v poli vizuálního umění lze – například i v návaznosti na Jurije M. Lotmana a jeho pojetí kultury jako textu v širším významu slova – lépe porozumět jeho podstatě resp. jeho místu v kultuře (nejen 50. a 60. let) a obecně i jeho funkci ve vztahu člověk – realita (arnheimovsky inspirované „cognitive resolution“ a kognitivní funkce obrazu).

Na práci si nejvíce vážím toho, že se zabývá česko-slovenským kontextem jako nedílným celkem. Obecně teoretické úvahy (které by však asi bylo možné více rozvést) jsou vždy doloženy analýzou konkrétních děl, autorka přihlíží i k relevantním filmovým experimentům či instalacím a dobře se orientuje ve filosofických základech či předpokladech sémiotiky i v jejím dalším rozvoji, počínaje Saussurem a Peircem přes Rolanda Barthesa až k Derridovi. Zmínka o H. Markiewiczovi („intextualizace“) mne velmi potěšila. Disertace Lenky Hachlincové zahrnuje několik desítek českých a slovenských tvůrců a svým způsobem, to jest právě z perspektivy řešeného problému, vlastně implicitně osvětluje práci i jinak zaměřených umělců (vyvázání vizuálního umění z vázanosti na funkci reprezentace, která naopak – jako ideologické pozadí – slouží různým mocenským deformacím vnímání).

Možná by stálo za úvahu, zda by – třeba jen stručně – nebylo možné „nedůvěru ke slovu“ podložit hlubším exkursem, protože její „tradice“ sahá až k Hoffmanshalově Dopisu lorda Chandose, a možná že hledání nějakého „nulového stupně“ začíná už tam. To však není zásadní námitka, spíše náznak toho, že práce je i v detailech velmi inspirující.

Lenka Hachlincová si vytkla velmi náročný cíl a myslím, že svůj záměr splnila. To svědčí o důkladné znalosti a stejně tak i o interpretační dovednosti autorky.

Práci pokládám za výbornou a doporučuji ji k obhájení.

